

УДК 347.64-058.862:340.134“451”](73)

ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В США: ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА РЕФОРМИ

Л. Е. Беловецька

У статті розглядається процес формування і розвитку системи роботи з дітьми-сиротами в США за період XX ст. – початок XXI століття. Він може бути умовно поділений на три основні періоди: перший період (1900–1929 рр.), другий період (1930–1961 рр.), третій період (1961–2012 рр.). В основі цього розподілу лежать певні історичні, політичні, соціальні, економічні та гуманістичні зміни в США і наслідки науково-педагогічних досліджень. У кожному з цих періодів спостерігаються факти впливу окремих подій, явищ, особистостей і груп на загальнонаціональну політику взагалі, і на захист сиріт зокрема. Американське суспільство дійсно є вельми своєрідним, адже люди здійснили унікальний історичний експеримент, створивши нову потужну державу практично з нічого. Упродовж століть в сиротинцях перебували діти, які були без батьків або діти, чий батьки тимчасово не могли про них піклуватися. За винятком неформального догляду за родиною, було мало альтернатив для догляду за дітьми-сиротами.

Ключові слова: періодизація, США, сироти, державна політика, реформи, соціальний захист.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сполучені Штати Америки лідирують за кількістю дітей, усиновлених всередині країни і за кордоном. Змінюючи життя однієї дитини, прийомні батьки відчувають, що роблять величезний внесок у зміну всього світу. Усиновлена дитина успішно проходить важливі життєві етапи, вона справляється з труднощами, знаходить друзів, досягає успіхів, веде повноцінне життя громадянина США. Історично так склалося, що в культурі США усиновлення прийомних дітей заохочується більше, ніж в інших країнах, де сім'я будується на кровних зв'язках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз

американської науково-історичної, науково-педагогічної літератури та джерел дає підстави вважати, що процес формування і розвитку системи роботи з дітьми-сиротами в США за період XX – початок XXI століття може бути умовно поділений на три основні періоди: перший період (1900–1929 рр.), другий період (1930–1961 рр.), третій період (1961–2012 рр.). В основі цього розподілу лежать певні історичні, політичні, соціальні, економічні та гуманістичні зміни в США та наслідки науково-педагогічних досліджень. У кожному з цих періодів спостерігаються факти впливу окремих подій, явищ, особистостей і груп на загальнонаціональну політику взагалі, зокрема і на захист сиріт. Важливу роль у з'ясуванні передумов виникнення інституту усиновлення в США відіграють комплексні дослідження американських учених: Л. Аскаленд (L. Askeland), Д. Беревітський (J. Berebitsky), А. Бродзинський (A. Brodzinsky), В. Карп (E. Wayne Carp), С. Коен (S. Cohen), А. Патрік (A. Patrick).

Спочатку усиновлення здійснювалося за допомогою приміщення безпритульних дітей в якості підмайстрів в сім'ї громадян, що в подальшому стало основою для широкого розвитку системи фостерних сімей в США.

Поступово до середини XIX ст. у зв'язку з ростом урбанізації, величезних потоків мігрантів, становленням промисловості і посиленням ролі найманої праці, збільшилася частка міської та сільської бідноти.

Мета статті – встановити періодизацію системи роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в США.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Починаючи з XIX століття, понад 200 тисяч дітей, з переповнених околиць Нью-Йорка, часто з домівок мігрантів, були вивезені з їхніх сімей та переїхали на американський захід. Ця юридична і соціальна еволюція продовжується через різні закони, політику та програмні зміни, що включають програми усиновлення, дитячої праці та соціального захисту дітей, які спрямовані на державні та приватні установи, які піклуються про дітей.

У 1854 році довгострокове утримання в сиротинцях було замінено новою формою виховання для США, яка була розроблена Товариством допомоги дітям (англ. Children's Aid) і його засновником, молодим міністром Чарльзом Лорингом Брейсом (Charles Loring Brace). Чарльз Лоринг Брейс був американським філантропом, який брав участь у сфері соціальної реформи. Він вважається батьком сучасного фостерного піклування і був відомим через те, що він почав рух сирітських поїздів з середини 19 ст. та створення Товариства допомоги дітям. У відповідь на

переповнені дитячі будинки та зростаюче число дітей вулиці вони створили так звані «сирітські-поїзди» (Askeland, 2006).

Упродовж 1854 – 1929 рр. понад 200 000 бідних дітей були перевезені на Середній Захід. План Брейса полягав у переміщенні бездомних дітей з вулиць Нью-Йорка до західних фермерських господарств і характеризувався як незвичайне і винахідницьке рішення щодо догляду за дитиною (Askeland, 2006). Розміщення великої кількості дітей в інші будинки стало загальноєвропейською практикою. Програма Брейса, попередниця сучасної опіки, що має коріння християнської благодійності, не відповідала політиці усиновлення багатьох держав. Фактично критичні зауваження дали контекст для уточнення політики захисту дітей і політики щодо усиновлення, статутів та соціальних визначень.

Джерелом перших американських законів, що регулюють процедуру усиновлення в США, стало бажання фермерів середнього класу збільшити число дітей в своїх сім'ях. Спочатку усиновлення регулювалося приватними законодавчими актами, які лише робили його легітимним, як, наприклад, при оформленні угод із землею. Перші загальні законодавчі акти з усиновлення були прийняті в Міссісіпі (1846 р.) і Техасі (1850 р.). Важливим етапом у формуванні американського законодавства щодо усиновлення дітей-сиріт слід вважати Масачусетський закон про забезпечення усиновлення дітей 1851 р., який передбачив необхідність соціального обслуговування дитини і проведення попереднього огляду умов життя та морального обличчя потенційних усиновлювачів до прийняття остаточного судового рішення. Крім того, даний закон звільняв дітей від всіх юридичних зобов'язань по відношенню до їхніх кровних батьків, надаючи широкі можливості для узаконення. В 1853 р. штат Пенсильванія прийняв аналогічний закон, а ще через четверть століття ще 24 штати приєдналися до їх прикладу (Askeland, 2006).

Закон про фостерне виховання був створений для збереження опіки в руках агентства чи держави. У перші десятиліття ХХ століття соціальні працівники зосередили свою увагу на професіоналізації цього сектору. Протягом кількох десятиліть термін «дитячий будинок» стане завантаженим словом. 9 квітня 1912 президент Вільям Тафт підписав закон про створення управління у справах дітей. Це була перша в усьому світі державна установа для вирішення проблем дітей та материнства.

У 1912 р було створено Бюро дітей Сполучених Штатів Америки (англ. The U.S. Children's Bureau), яке незабаром стало провідним інститутом, що інформувало громадськість з питань усиновлення. В його обов'язки входили розробка державних стандартів для служб, що займаються усиновленням дітей-сиріт і дітей, які залишилися без

піклування батьків; здійснення керівництва державними законодавчими органами, об'єднання зусиль соціальних працівників, дослідників і громадських організацій в цій сфері. Крім того, важливим досягненням цього періоду слід вважати прийняття Зводу законів про дітей штату Мінесоти (The 1917 Children's Code of Minnesota), прийнятого в 1917 р, який став моделлю для національного законодавства на наступні двадцять років. Мінесота була першим штатом, який зажадав проведення попередніх процедур, що стосуються оцінки належних, матеріальних та інших умов усиновителів, які бажають взяти дитину на виховання в сім'ю (Askeland, 2006). У 1921 р. була створена Ліга соціального обслуговування дітей Америки (англ. Child Welfare League of America), яка взяла найактивнішу участь в розробці нормативних документів для державних і приватних служб. Соціальні працівники проводили велику просвітницьку роботу серед населення, пропагували усиновлення, долаючи забобони, що склалися роками.

Лорі Аскеланд (Lori Askeland) зазначає, що під час «Нового курсу» Франкліна Рузвельта було прийнято перші федеральні акти, що стали фундаментом нинішньої законодавчої системи, що регулює політику США щодо дітей (наприклад, закон Шеппарда-Таунера (англ. Sheppard-Towner Act) від 23 листопада 1921р.) про виділення грантів штатам за програмами дитячої охорони здоров'я. (Askeland, 2006, с. 32). У цей період сирітські поїзди перестали існувати (Askeland, 2006).

Починаючи з 1900-х років, уряд США створив і реформував політику з метою захисту дітей під заступництвом догляду. Почався новий етап у сфері усиновлення, який був обумовлений зростанням установ соціального обслуговування дітей, підвищенням кваліфікації соціальних працівників, прийняттям загальних стандартів, розширенням ролі держави в регулюванні цього процесу.

У 1929 р. під час Великої депресії американське суспільство пережило безпрецедентний рівень безробіття, безпритульності, голоду і злиднів, що послужило новим поштовхом для розробки і впровадження додаткових законів щодо захисту сім'ї і дитинства, одним з яких став Закон про соціальне страхування (англ. Social security Act), прийнятий президентом Ф. Рузвельтом в 1935 році. Закон про соціальне забезпечення 1935 року створив IV розділ «Гранти штатам на допомогу» програма «Допомога дітям, над якими встановлено опіку» (англ. Grants to States for Aid to Dependent Children (ADC)), яка пізніше у 1950 році була перейменована в «Допомогу сім'ям, які взяли дитину на виховання» (англ. Aid to Families with Dependent Children (AFDC)). Закон про соціальне забезпечення встановив допомогу дітям, позбавленим батьківської опіки, але яка всеодно

ще проживає з родичами за рішенням федерального закону (Askeland, 2006).

Період з 1930–1970 років стали часом історичних зрушень в політиці, ідеології та практиці (Askeland, 2006, с. 33). По-перше, страждання, спричинені Великою депресією, тимчасово відродили попит на інституційні послуги, щоб піклуватися про понад сто тисяч безпритульних, знедолених дітей.

У 1938 році було розроблено перший стандарт «Мінімальні гарантії при усиновленні» (англ. «Minimum Safeguards in Adoption») Лігою дитячої системи соціального захисту Америки. Це стало поштовхом для розробки перших стандартів, які брали до уваги «культурний клімат» і звернулися до потреби таємниці в процедурах усиновлення.

У 1939 р. Державна благодійна асоціація допомоги в Нью-Йорку (англ. New York State Charities Aid Association) вперше надала афроамериканським дітям можливість для усиновлення (Askeland, 2006).

Професор Тихоокеанського лютеранського університету Е. Вейн Карп (E. Wayne Carp) стверджує, що Друга світова війна відкрила нову сторінку в історії усиновлення. Події воєнних років вплинули на вік біологічних батьків сиріт, освіту, місце роботи, сімейний стан, вік усиновленої дитини та мотиви для усиновлення. Усиновлення в США у повоєнні роки було зумовлено необхідністю ведення війни, економічних змін, новими ідеями у соціальній роботі, появою великої кількості дітей-сиріт, відмовою від поняття «дитина, яка не підлягає усиновленню», більш лояльне ставлення до сиріт іншої раси (Carp, 2002).

Крім того, в післявоєнний період з 1946 по 1953 рр. вперше з'явилася практика міжнародного усиновлення, під час якої американськими родинами було усиновлено 5814 дітей-сиріт з Греції, Німеччини та Японії. Друга хвиля усиновлень припадає на 1953–1962 рр. Період кінця Корейської війни, коли більшість усиновлених дітей були вихідцями з країн Азії, переважно з КНР, і до 1965 року міжрасове усиновлення стало своєрідною «маленькою революцією», що досягла свого апогею у 1971 році і дозволила поміщати дітей з національних і расових меншин в сім'ї білих американців (Carp, 2002).

У 1948 р. перший записаний випадок усиновлення афроамериканської дитини білими батьками відбувся в штаті Міннесота. Однак незаконнароджені афроамериканські діти все ще розглядалися як «обтяження». Диспропорція та збільшення кількості дітей призвели до того, що кавказьких дітей все частіше усиновлювали ніж афроамериканських дітей в громаді (лише 4 відсотки від усіх усиновлених дітей у 1951 році) (Askeland, 2006).

У 1949 р. Нью-Йорк був першим штатом, який прийняв закон проти усиновлення на чорному ринку, який на практиці виявився нездійсненним. У 1955 р. Національна ліга з питань усиновлення дітей у Сполучених Штатах Америки (англ. Child Welfare League of America) оголосила, що досягла епохи усиновлення спеціальних потреб. Запит Конгресу на ухвалення міждержавного та чорного ринку під головуванням сенатора Естес Кефаувера (D–TN) (англ. Senator Estes Kefauver (D–TN)) показав, що погана практика усиновлення спричинила злочинність неповнолітніх (Askeland, 2006).

У 1957 р. Міжнародна конференція з питань міждержавних усиновлень випустила звіт про проблеми міжнародного усиновлення. Американські агентства з усиновлення спонсорували законодавство, щоб заборонити або контролювати усиновлення за домовленістю.

Міжнародне усиновлення почало стрімко розвиватися після Другої світової війни. У 1961 р. Закон про імміграцію та громадянство (англ. The Immigration and Nationality Act) вперше включив положення про міжнародне усиновлення дітей-іноземців громадянами США. Поправка до Закону про соціальне забезпечення збільшила конфіденційність навколо усиновлення, яка продовжувалась до 1960-х років (Carp, 2002).

У 1970 було створено рух за відкрите усиновлення (англ. Open Adoption Movement) (Carp, 2002). У 1973 році використання контрацептивів призвели до зменшення немовлят з білих сімей середнього класу (Askeland, 2006, с. 46).

Операція Babylift була назвою масової евакуації дітей з Південного В'єтнаму до Сполучених Штатів та інших країн (включаючи Австралію, Францію, Західну Німеччину та Канаду) наприкінці війни у В'єтнамі з 3–26 квітня 1975 року. Під час останнього американського польоту з Південного В'єтнаму було евакуйовано понад 3300 дітей, хоча фактична кількість повідомляється по-різному. Тисячі дітей були перевезені з В'єтнаму і усиновлені сім'ями по всьому світу. В цей період оформляється нова «позитивна мова» у сфері усиновлення, відбувається розвиток інституту міжнародного усиновлення (Carp, 2002).

У 1962 році допомога сім'ям з дітьми на утриманні розширилася, включивши витрати на усиновлення. Більшість федеральних програм соціального забезпечення було створено, особливо в роки після 1965 року. Крім AFDC, існують програми (англ. Women, Medicaid, Food Stamp) Жінки, підлітки та діти (WIC) тощо.

Випадок з неповнолітніми в 1967 році призвів до вирішального рішення Верховного суду США, яке дало неповнолітнім, звинувачених у злочинах, такі ж права на дотримання процесу, що й у дорослих. Справа

створила прецедент для захисту молоді у системі неповнолітніх. У 1974 році Закон про запобігання зловживань над дітьми (CAPTA) покращив ідентифікацію та лікування дітей, які стали жертвами насильства (Askeland, 2006, с. 67).

Закон «Про усиновлення та допомогу дітям» 1980 р. вважається багатьма експертами найважливішим законодавством в історії соціального захисту дітей. Закон передбачає гарантії та захист дітей, які займаються прийомними сім'ями, такі як служба профілактики перед заселенням, планування постійного життя, періодичний огляд справи, комп'ютерні системи відстеження та допомога щодо усиновлення. Це гарантувало, що кожна дитина, яка входить до системи, потребує плану постійного життя для боротьби з «переходом на виховання та догляд». Це означало, що окремі штати повинні були продемонструвати зусилля для збереження і возз'єднання сім'ї або усиновлення протягом 18 місяців. Закон, хоча і має значення, мав деякі непередбачувані наслідки. Агентства часто намагалися зберегти дітей із сім'єю за будь-яку ціну. У 1993 році, після послідовного збільшення міжнародного усиновлення, Гаазька конвенція про міждержавне усиновлення розробила стандарти для захисту прав усіх дітей та збалансування інтересів громадян бідних країн, звідки дітей усиновлювали у великій кількості. Процедури для сертифікації та процесу адаптації установ були стандартизованими, описаними для того, щоб дітей не забирали від батьків незаконно (Askeland, 2006). Для подолання ситуації, що склалася в 1994 році Конгресом був прийнятий Закон про міжетнічне влаштування (англ. The Multiethnic Placement Act of 1994), який забороняв соціальним службам відмовляти потенційним прийомним батькам в усиовленні дітей через расову, національну та релігійну дискримінацію (Askeland, 2006).

Істотним для тривалих дебатів щодо трансрасового усиновлення було прийняття Закону про багатонаціональні заклади (MEPA) 1994 р., який забороняв затримувати або забороняти розміщення або усиновлення дитини через расу (хоча він визнає, що раса може розглядатися). У 1996 році, коли президент Б. Клінтон підписав Закон про особисту відповідальність та можливість працевлаштування, він завершився довгим рядом подій, які мали на меті «змінити звичну систему соціального захисту». Це законодавство, яке широко отримало назву «Закон про благополуччя», припинило індивідуальне право на пільги для тих, хто живе на рівні або нижче рівня бідності. Відповідно до закону, три федеральні програми – Допомога сім'ям із усиовленими дітьми (AFDC), Надзвичайна

допомога та можливості роботи та базові навички (JOBS) були замінені на блоковий грант, який називався Тимчасова допомога нужденним сім'ям (TANF). Закон встановив ліміт на 60 місяців для одержання пільг та жорстких вимог до роботи. Цей закон включав положення, спрямовані на зменшення незаконних народжень і зменшення кількості батьків серед підлітків, обмеження переваг іммігрантам, покращення захисту дітей та дотримання прав дітей (Brodzinsky, 1993). «Закон про усиновлення та захист сімей» від 1997 р. був розроблений у відповідь на «Закон про усиновлення та допомогу дітям», щоб зменшити наголос, який ставиться на підтримку дітей із сім'ями, і наголосити на необхідності виховання дітей в дитячих будинках (Askeland, 2006). Федеральний закон про незалежність опіки Джона Чаффі 1999 року викладає вимоги та надає фінансування, щоб допомогти ідентифікувати та задовольнити потреби молоді, яка має потреби в безоплатному житлі. Пізніше було внесено зміни до Закону «Про Чафі» (англ. Chafee Act Services), що включав програму отримання освітніх послуг, яка забезпечувала освіту та підготовку післядипломної освіти для молоді, яка знаходилась на фостерному вихованні (Brodzinsky, 1993). Закон про допомогу бездомним Мак-Кінні-Венто (англ. McKinney-Vento Act) – це основна частина федерального законодавства, яка передбачає, що безпритульні діти та молодь мають доступ до державних шкіл США. В січні 2002 року було надано у відповідності до розділу X, частина С, «Жодна дитина не залишиться осторонь». Закон про спрощення міжнародного законодавства щодо усиновлення («International Adoption Simplification Act of 2010») був підписаний Президентом Бараком Обамою 30 листопада 2010 року і негайно набув чинності. Акт про міжнародну акредитацію 2012 року (UAA «Universal Accreditation Act») розширює гарантії, надані акредитацією для дітей-сиріт, які приймаються з країн, які не є учасницями Гаазької конвенції про усиновлення, їх прийомних батьків (Brodzinsky, 1993).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Хоча в даний час у США щорічно проводиться менше всиновлень в порівнянні з 35 роками раніше, національне всиновлення не згасає. Насправді, більшість американських сімей всиновлюють дітей всередині країни набагато частіше, ніж на міжнародному рівні. Сьогодні майже кожен аспект всиновлення відрізняється від того, який був у минулому. Кумулятивний ефект постійно зростаючої активності, пов'язаної з усиновленням за минулу чверть століття, призвів до появи соціального руху в США.

Література

1. Askeland L. Children and Youth in Adoption, Orphanages, and Foster Care : A Historical Handbook and Guide (Children and Youth: History and Culture). Westport, CT. Greenwood Press. 2006. P. 368.
2. Berebitsky J. Like our very own. Lawrence. KS: University of Kansas. 2000. P. 76
3. Brodzinsky D. M. Schechter The Psychology of Adoption. 1993. P. 416.
4. Carp E. Wayne. *Adoption in America : Historical Perspectives*. Ann Arbor : University of Michigan Press. 2002. P. 227.
5. Cohen S. Agency to recruit foster parents. *The Journal News*. 2003. P. 81.

References

1. Askeland, L. (2006). *Children and Youth in Adoption, Orphanages, and Foster Care: A Historical Handbook and Guide (Children and Youth: History and Culture)*. Westport, CT. Greenwood Press. (eng)
2. Berebitsky, J. (2000). *Like our very own*. Lawrence. KS : University of Kansas. (eng)
3. Brodzinsky, D. M. (1993). *Schechter The Psychology of Adoption*. (eng)
4. Carp, E. Wayne. (2002). *Adoption in America: Historical Perspectives*. Ann Arbor: University of Michigan Press. (eng)
5. Cohen, S. (2003). Agency to recruit foster parents. *The Journal News*. (eng)

**ПЕРИОДИЗАЦИЯ СТАНОВЛЕНИЯ СИСТЕМЫ РАБОТЫ С
ДЕТЬМИ-СИРОТАМИ И ДЕТЬМИ, ЛИШЕННЫМИ
РОДИТЕЛЬСКОЙ ОПЕКИ, В США: ГОСУДАРСТВЕННАЯ
ПОЛИТИКА И РЕФОРМЫ**

Л. Э. Беловецкая

В статье рассматривается процесс формирования и развития системы работы с детьми-сиротами в США за период XX в. - начало XXI века. Он может быть условно разделен на три основных периода: первый период (1900-1929 гг.), второй период (1930-1961 гг.), третий период (1961-2012 гг.). В основе этого деления лежат определенные исторические, политические, социальные, экономические и гуманистические изменения в США и последствия научно-педагогических исследований. В каждом из этих периодов наблюдаются факты влияния отдельных событий, явлений, личностей и групп на общенациональную политику вообще, в том числе и в защиту сирот. Американское общество действительно является весьма своеобразным, ведь люди осуществили уникальный исторический эксперимент, создав новую мощную державу практически из ничего. На протяжении веков в домах находились дети, которые были без родителей или дети, чьи родители временно не могли о них заботиться. За исключением неформального ухода за семьей, было мало альтернатив для ухода за детьми-сиротами.

Ключевые слова: периодизация, США, сироты, государственная политика, реформы, социальная защита.

**PERIODIZATION OF THE FORMATION OF THE SYSTEM OF WORK
WITH ORPHANS AND CHILDREN DEPRIVED OF PARENTAL CARE
IN THE USA: STATE POLICY AND REFORMS**

L. E. Bielovetska

The article examines the process of formation and development of the system of work with orphans in the USA during XX-beginning of XXI century. It can be divided conventionally for three main periods: the first period (1900-1929), the second period (1930-1961), the third period (1961-2012). In the base of this division determined historical, political, social, economic and humanistic changes in the USA and the consequences of scientific and pedagogical researches. In each of these periods observed the facts of the influence of separate events, phenomena, persons and groups to national politics in general, including protection of orphans. American society is quite peculiar, people carried out a unique historical experiment, creating new powerful country practically from nothing. Throughout centuries in orphanages, there were the children who were without parents or children whose parents could not take care of them. There were few alternatives for maintenance for orphans.

Keywords: Periodization, USA, orphans, state policy, reforms, social welfare.

Беловецька Ліна Едуардівна – викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: akritova1lina@gmail.com

Bielovetska Lina Eduardivna – Lecturer of the Department of Foreign Languages and Professional Communication of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: akritova1lina@gmail.com